

สังคมข่าวสาร

กับการพัฒนาประเทศ

* ดนัย มุสา

ที่

ามกลางการพัฒนา
ประเทศที่มุ่ง
พัฒนาเศรษฐกิจ
ด้วยความคาด
หวังให้เป็นแนว

ทางที่นำไปสู่ความเจริญ และความมั่นคงทางสังคม การเมือง ถึงแม้จะมีกระแสคัดค้านจากหลายฝ่ายที่เห็นผลกระทบ เป็นผลเสียต่อสังคม วัฒนธรรม และต่อเศรษฐกิจ เช่น การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม การกระจายความเจริญไม่ทั่วถึง และการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ หลายฝ่ายจึงเสนอให้มุ่งพัฒนาสังคมเป็นหลัก ด้วยแนวคิดที่เห็นว่า “สังคมมั่นคง เศรษฐกิจมั่นคง” ในขณะที่หลายฝ่ายเสนอให้พัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กันไป เพื่อความเจริญ และเสถียรภาพที่แท้จริง การพัฒนา ผลการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเป็นประการใดก็ตาม ก็มีอาจปฏิเสธได้ถึง “ข่าวสาร” ที่เข้ามา มีบทบาทอย่างมากโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และสื่อภาพยนตร์ มีการเชื่อมโยงกันโดยผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยจนทำให้ข่าวสารมีพลัง มีอำนาจ มีอิทธิพลต่อสังคม วัฒนธรรม ต่อการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละประเทศในสังคมโลก จนกล่าวได้ว่า เป็นภาวะไร้พรมแดนทางข่าวสาร ที่ไม่สามารถจะปิดกั้น สกัดกันได้อีกต่อไป ข่าวสารจึงมีลักษณะเป็น “สังคม” ที่มีพลัง เป็นสังคมใหม่

ในโลกปัจจุบันที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศได้อย่างดี ในทางตรงกันข้ามสามารถเป็นพลังที่ขึ้นหรือถ่วงรั้งการพัฒนาประเทศได้เช่นกัน โดยเฉพาะการใช้พลังเหล่านี้ที่ถ่ายทอดผ่านข้อมูล (Software) สื่อ (Hardware) และผู้ที่เกี่ยวข้อง (Actors) ทั้งหมดในสังคมนี้

บทความนี้จึงมุ่งเสนอความสำคัญ ศักยภาพของสังคมข่าวสารเป็นพื้นฐาน และจะมุ่งวิเคราะห์ลักษณะการใช้สังคมข่าวสารในการพัฒนาประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม เพื่อนำเสนอแนวทางการ

* เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 4 สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใช้สังคมข่าวสารในการพัฒนาประเทศให้เกิดประสิทธิภาพ และส่งผลให้ประเทศพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์สูงสุดของทุก ๆ ส่วน

ความสำคัญของสังคม

ข่าวสาร

โลกานุวัตรภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง หลักเกณฑ์การแบ่งโลกหรือแบ่งฝ่ายอุดมการณ์ทางการเมืองก็เป็นอันสิ้นสุดลงไปด้วย ความขัดแย้ง การแข่งขันของโลกในปัจจุบันและอนาคตจึงไม่ใช่ความขัดแย้งและแข่งขันในเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง แต่เป็นความขัดแย้งและแข่งขันในเรื่องของปัญหาผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ เช่น ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม กล่าวคืออุดมการณ์ชาตินิยม (ที่เน้นในเรื่องผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก) จะเป็นแกนกลางในการกำหนดนโยบายของรัฐ

อาจกล่าวได้ว่าโลกในปัจจุบันอยู่ในยุคของ **“การปฏิวัติอุตสาหกรรมใหม่”** อย่างแท้จริง เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างมาก และอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคของ **“การปฏิวัติการสื่อสาร”** อีกด้วย (สุรชาติ บำรุงสุข, 2536 : 10) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เกิดและคลี่คลายอย่างรวดเร็ว

เพราะการแพร่กระจายของข่าวสารระหว่างประเทศ และที่สำคัญคือเหตุการณ์ทางการเมือง ทางทหาร และทางเศรษฐกิจมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นจนยากที่จะผูกขาดการแก้ไขปัญหโดยคนกลุ่มเดียว ทุกคนต้องมีส่วนร่วมภายใต้สังคมข่าวสารของโลกใบเดียวกัน (Globalization)

ในมิติทางเศรษฐกิจ ความเข้มข้นทางสงครามเศรษฐกิจและการแข่งขันเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความเป็นนานาชาติทางการสื่อสาร ระบบการชำระเงินของประเทศต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงโดยเครือข่ายการค้าไปทั่วโลก จึงต้องมีการเลือกสรรเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับสภาพธุรกิจ ธุรกรรมของประเทศ เช่น เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีโทรคมนาคม และเครือข่ายเทคโนโลยีด้านคลังข้อมูล ฯลฯ เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น ตามปรัชญาของมวลรวมเป็นที่มาแห่งอำนาจ (Mass and Power) ของนักปราชญ์ตอตันศตวรรษนี้ชาวบัลแกเรีย Elias Ganetti

ตัวข้อมูลข่าวสาร เปรียบเสมือนปัจจัยหนึ่งที่จะชี้การแพ้ การชนะ การได้เปรียบการเสียผลประโยชน์ ข่าวจึงเป็นอาวุธที่

สามารถสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเงินได้เพราะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจ การสร้างกลยุทธ์ หรือกำหนดนโยบาย นักธุรกิจยุคใหม่มีแนวโน้มที่ต้องการแข่งขัน การขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศมีมากขึ้น ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นอาวุธทางธุรกิจที่ต้องการความรวดเร็วชัดเจน ถูกต้อง และต้องเหนือกว่าคู่แข่ง

ข้อมูลข่าวสารจึงมีบทบาทมีความสำคัญอย่างมากในการที่องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจะเตรียมตัวเชิงรุก เชิงรับเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของประเทศได้

ในมิติทางการเมือง สังคมข่าวสารสามารถนำความไปบอกประชาชนในกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ โดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังมีอำนาจในการเลือกประเด็นข่าว และเป็นผู้กำหนดรูปแบบของการรายงาน ตลอดจนแสดงให้เห็นผู้มีอำนาจทางการเมืองได้รู้ว่าตนถูกสาธารณชนเฝ้าดูอยู่

ในมิติทางการเมืองด้านการศึกษา สื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่ของตลาดเสรีแห่งการแสดงความคิดเห็น เป็นเวทีที่คนพากันมาแสดงความคิด และอภิปราย การอภิปรายทำให้ความคิดของคนมี

ชีวิตชีวา ไม่หยุดนิ่ง ตายด้าน อันเป็นแนวทางในการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง

ในมิติของการสะท้อนสังคม สังคมข่าวสารสามารถสะท้อน “ชีวิต” ทำให้มนุษย์มองเห็น เสี้ยวมุมต่าง ๆ แห่งการดำเนินไป ของชีวิต วิธีการที่แต่ละชีวิตต่าง ดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่เป็นแนว ทางสำหรับการดำเนินชีวิตของ ผู้อื่นต่อไป

ศักยภาพของสังคม

ข่าวสาร

เมื่อพิจารณาจากความ สำคัญของสังคมข่าวสารในมิติ ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านการศึกษา และด้านการ สะท้อนสังคม ย่อมจะนำมา พิจารณาถึงศักยภาพของสังคม ข่าวสารได้โดยดูจากปัจจัยที่มี ความเกี่ยวข้องกับความสำคัญ ที่นับเป็นบทบาทของสังคมข่าวสาร

ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ สำคัญ คือ ข้อมูล เทคโนโลยี บุคลากร การจัดการและผู้รับ ข่าวสาร ทุกปัจจัยล้วนมีศักยภาพ ที่ก่อให้เกิดพลังในสังคมข่าวสาร ได้ทั้งสิ้น

ทางด้านข้อมูล การแพร่ กระจายข้อมูลให้มีความหลากหลาย เนื้อหา หลากหลายทัศนคติ เนื่องจากยากที่จะมีความจริงใด ที่เป็นความจริงแท้ (Few truths are absolute) สังคมประชาธิปไตยไม่ใช่นิยายจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีพระเอกนางเอกที่ตีบริสุทธ์ และผู้ร้ายที่เลวบริสุทธ์ ไม่มีถูก ถ้วนแท้หรือผิดทั้งหมด ไม่มีเทพ ไม่มีมาร แต่มีหลายระดับสี นอกจากนี้ข้อมูลต้องมีความ โปร่งใส ทุกคนมีส่วนร่วม ยอมรับความขัดแย้งทางความคิดเพื่อ มุ่งสร้างทักษะในการสรุปปัญหา ข้อขัดแย้งและหาทางแก้ปัญหา ที่ดีที่สุด การถ่ายทอดข้อมูลต้อง สมบูรณ์ ถูกต้อง รวดเร็ว และ เป็นธรรมชาติกับทุกฝ่าย

ทางด้านเทคโนโลยี ศักยภาพของเทคโนโลยีมีลักษณะ ทันสมัย ครอบคลุมกว้างไกล รวดเร็ว และชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ วิทยุ ดาวเทียม คอมพิวเตอร์ หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ โทรสาร และสื่อ อื่น ๆ ที่เป็นเทคโนโลยีที่ถ่ายทอด ข่าวสารข้อมูลได้ศักยภาพของ

เทคโนโลยีจะมีพลังมากน้อยจะ ขึ้นอยู่กับบุคลากร และการจัดการ เป็นสำคัญ

ทางด้านบุคลากร สื่อมวลชนเป็นบุคคลพิเศษจึงต้องมีคุณสมบัติที่จะสามารถทำหน้าที่ที่ ประชาชนมอบหมาย นั่นคือ จะต้องมีความซื่อสัตย์หรือความรู้ มีประสบการณ์ เช่นเดียวกันจะต้องมีพลังในการตั้งข้อสังเกต และให้เหตุผล พลังที่ว่ำน้นหมายถึง พลังที่มีเองโดยธรรมชาติและ พลังอันเกิดจากการฝึกอบรม ที่สำคัญคือจะต้องปฏิบัติหน้าที่ อย่างมีจริยธรรม ด้วยสติปัญญา ด้วยความเป็นกลาง ด้วยความ พยายามที่จะรายงานอย่างถูกต้อง และด้วยความยุติธรรมในการ เสนอข่าวและความเห็นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ เป็นหลัก และที่สำคัญต้องมีเสรีภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ

ทางด้านการจัดการ การ จัดการจ้ดระบบสังคมข่าวสารมี อยู่ 3 แนวทางหลัก คือ 1) ระบบ ที่รัฐเป็นผู้ให้บริการ หรือสื่อสาร เพื่อประโยชน์สาธารณะ (public service system) 2) ระบบที่

ธุรกิจเอกชนเป็นผู้ให้บริการหรือ
สื่อสารในตลาดเสรี (Free market
system หรือ private enterprise
system) และ 3) ระบบผสม
ระหว่างแนวสื่อสาร เพื่อประโยชน์
สาธารณะกับการเปิดให้ธุรกิจ
เอกชนเข้ามามีส่วนดำเนินการ (Mixed
system) ทั้งนี้ โดยเปิดให้องค์กร
สาธารณะและสถาบันการศึกษา
และสถาบันทางสังคมเข้ามาดำเนินการ
ได้ ในทางปฏิบัติประเทศ
หนึ่ง ๆ มักเลือกเอาแนวทางที่ 1)
หรือแนวทางที่ 2) แนวใด แนว
หนึ่ง เป็นแนวคิดหลักในการ
จัดระบบ เช่น สหราชอาณาจักร
ใช้ระบบรัฐให้บริการเป็นแนว
นโยบายหลัก และสหรัฐอเมริกา
ใช้ระบบธุรกิจเอกชนเป็นผู้ให้
บริการเป็นแนวนโยบายหลักแต่
ในช่วงทศวรรษที่ 1980-1990
กำลังเป็นช่วงที่มีการปรับเปลี่ยน
ทิศทางของระบบพหุนิยมในแนว
ตลาดเสรี ทำให้ระบบผสมใน
แนวทางที่ 3) ขยายไปทั่วโลก
ศักยภาพของการจัดการจึงอยู่
ที่จะทำให้ระบบมีประสิทธิภาพ
และสอดคล้องกับความเรียกร้อง
ต้องการของสมาชิกสังคมให้มาก
ที่สุดได้อย่างไร

ทางด้านผู้รับข่าวสาร สิทธิ
และเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสาร
ของประชาชนต้องได้รับการประกัน
รัฐต้องมีบทบาทในการควบคุม
และส่งเสริมเสรีภาพของสื่อมวลชน

อย่างเหมาะสม สื่อมวลชนของ
รัฐต้องสนองต่อสิทธิเสรีภาพ
ในการรับรู้ข่าวสาร และการแสดง
ออกซึ่งความคิดเห็นของปัจเจกชน
(individual) ในฐานะพลเมือง
(citizen) ในระบอบประชาธิปไตย
บุคคลมีสิทธิที่จะรู้ กระแสข่าวสาร
จะต้องกว้างขวางและหลากหลาย
ไม่คับแคบและเสนอเพียงด้านเดียว
สังคมประชาธิปไตยไม่รวมขอม
กับการจำกัดข่าวสารและการ
ปิดเบี่ยงข่าวสารเป็นอันขาด
สิทธิและเสรีภาพการรับรู้ข่าวสาร
ของประชาชนจะทำให้เกิดเวที
ความเห็นสาธารณะ (public
forum) อันเป็นสถาบันพื้นฐาน
ของสังคมที่เปิดให้ปัจเจกบุคคล
และชุมชนมีส่วนร่วมในการ
ตัดสินใจ (Active participation)
เกี่ยวกับกระบวนการทางเศรษฐกิจ
การเมืองและวัฒนธรรม เพื่อการ
ปกครองตนเอง

ลักษณะการใช้สังคม ข่าวสารในการพัฒนาประเทศ

การใช้สังคมข่าวสารใน
การพัฒนาประเทศสะท้อนภาพ
ของความสำคัญและศักยภาพ
ของสังคมข่าวสารเป็นอย่างดี
ทิศทางการใช้ที่เหมาะสมของ
สื่อมวลชนจะทำให้การพัฒนา
ประเทศเป็นไปในทิศทางที่ราบรื่น
ในทางตรงกันข้ามทิศทางการ
ใช้ที่ไม่เหมาะสมของสื่อมวลชน
จะทำให้การพัฒนาประเทศเป็น

ไปในทิศทางที่ไม่ราบรื่น

เราจะมุ่งวิเคราะห์การใช้
สื่อมวลชนหลัก 4 สื่อในการ
พัฒนาประเทศ คือ 1) สื่อวิทยุ
กระจายเสียง 2) สื่อวิทยุโทรทัศน์
3) สิ่งพิมพ์ และ 4) ภาพยนตร์
ในประเด็นของการนำเสนอข้อมูล
ข่าวสาร เทคโนโลยี บุคลากร
การจัดการ และการรับรู้ข่าวสาร
ดังนี้

1. สื่อวิทยุกระจายเสียง

ข่าวสารที่ผ่านวิทยุกระจายเสียง
มักมีลักษณะคล้ายคลึงกับสื่อ
วิทยุโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ เพราะ
เป็นกระแสข่าวเดียวกันแต่มี
ลักษณะเสนอข่าวได้อย่างรวดเร็ว
เร็วกว่าสื่ออื่น ๆ ลักษณะเด่นคือ
เทคโนโลยีด้านวิทยุมีลักษณะ
ขนาดเล็ก กระจายกว้างขวาง
และหาซื้อได้ง่าย ที่สำคัญคือ
เข้าถึงทุกกลุ่มในสังคมโดยเฉพาะ
ในสังคมของประเทศกำลังพัฒนา
บุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นสื่ออยู่ใน
สื่อวิทยุ มี 2 กลุ่มหลัก คือ รุ่น
เก่า และรุ่นใหม่ โดยรุ่นเก่ามัก
ถ่ายทอดข่าวในลักษณะของการ
วิเคราะห์ข่าวสารผสมผสานกับ
ความคิดของผู้เสนอเองไปด้วย
ในขณะที่รุ่นใหม่มักถ่ายทอดข่าว
ผสมผสานกับการบันเทิงเพื่อดึงดูด
(Warning) ในสิ่งที่ควรรู้ไปกับการ
จัดระเบียบโลกใหม่ทางด้าน
สิ่งแวดล้อม ประชาธิปไตย และ
สิทธิมนุษยชน การจัดการสื่อ

วิทยุกระจายเสียงในส่วนขงสิทธิในการครอบครองที่มีอยู่ประมาณ 500 สถานีทั่วประเทศล้วนเป็นของรัฐทั้งสิ้น โดยที่สถานีทั่วประเทศที่สี่เหล้าทัพครอบครองอยู่ถึง 244 สถานีหรือคิดเป็นประมาณ 50% และส่วนที่เหลือนั้นถ้าไม่ใช่ของกรมประชาสัมพันธ์หรือองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ก็ต้องเป็นของหน่วยราชการหน่วยใดหน่วยหนึ่งเสมอ ระบบกรรมสิทธิ์ผูกขาดจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับความคับแคบทางด้านอิสรภาพและเสรีภาพ การรับรู้ข่าวสารจึงไปในทิศทางที่ผูกขาดด้วยเพราะข่าวสารมีลักษณะที่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลและกองทัพอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง โดยในเวลาปกติอาจดูมีอิสระดีพอสมควร และมีรูปลักษณะออกไปในทางเป็นสื่อพาณิชย์มากกว่าเนื่องจากมีเอกชนส่วนหนึ่งได้รับสัมปทานเข้าไปผลิตรายการ แต่เมื่อใดก็ตามที่เกิดมีวิกฤตการณ์ที่รัฐบาลเป็นคู่กรณี ความจริงที่ว่า

ใครคือผู้กุมสิทธิ์ที่แท้จริงก็จำเป็นต้องได้รับการพิสูจน์และตอกย้ำทุกครั้งไป

2. สื่อวิทยุโทรทัศน์ ข่าวสารที่ผ่านวิทยุโทรทัศน์มักเป็นข่าวที่มีการเสนอภาพไปพร้อมกับการรายงานข่าว ลักษณะข่าวมักเป็นการรายงานข้อเท็จจริงและความเห็นจากการสัมภาษณ์หรือการอภิปรายจากหลากหลายมุมมอง ลักษณะเด่นคือเทคโนโลยีด้านนี้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง โดยมีลักษณะเชื่อมต่อกันทั้งโลก โดยเฉพาะจากเทคโนโลยีดาวเทียมสื่อสาร บุคลากรที่ทำหน้าที่ในสื่อโทรทัศน์คือผู้สื่อข่าว มักเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความกระแວะระวัง “ไว” ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การจัดการสื่อวิทยุโทรทัศน์ในส่วนขงสิทธิในการครอบครองโทรทัศน์เครือข่ายของประเทศไทยมีอยู่ด้วยกัน 5 ช่องทั้งหมดเป็นของรัฐบaalและกองทัพ จึงมีลักษณะเป็น

กระบอกเสียงของรัฐบาลและกองทัพอยู่เช่นกัน ยกเว้นในบรรยากาศที่บ้านเมืองเป็นประชาธิปไตย สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนจากสื่อประเภทนี้ก็มากและกว้างขวางขึ้น แต่เมื่อมีวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่กระทบต่อรัฐโดยตรง สิทธิการรับรู้ข่าวสารจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ก็ถูกจำกัดในทันที

3. สิ่งพิมพ์ ข่าวสารที่ผ่านสิ่งพิมพ์มักเป็นข่าวที่มีความหลากหลายในทุกแง่มุมแต่นำเสนอรายละเอียด วิเคราะห์เจาะลึก มีการแสดงความคิดเห็น นำเสนออย่างหลากหลายต่อเนื่อง เทคโนโลยีการผลิตมีการพัฒนาให้ทันสมัย รวดเร็วขึ้น และกระจายอยู่ในกลุ่มปัญญาชนเป็นส่วนใหญ่ บุคลากรที่ทำหน้าที่ในสื่อสิ่งพิมพ์มักมีคุณภาพในการวิเคราะห์ และนำเสนออย่างเป็นระบบ จุดเด่นของสิ่งพิมพ์อยู่ที่การจัดการ เพราะสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นของเอกชนมานานแล้ว ยิ่งในช่วงเวลา 2-3 ปี

ให้หลังมานี้ยิ่งพัฒนาไปมากขึ้น ด้วยการก้าวเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์ฯ กลายเป็นสื่อที่มีมหาชนเป็นเจ้าของอย่างเต็มตัว มีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารมากกว่าสื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่อวิทยุโทรทัศน์ สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนที่ได้รับจากสิ่งพิมพ์จึงมีกว้างขวางไปด้วยเช่นกัน

4. ภาพยนตร์ ข่าวสารที่ผ่านสื่อภาพยนตร์มักมีลักษณะเด่น คือ ภาครัฐจะผลิตเพื่อการเก็บบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ และหาได้ยาก ไม่ว่าจะเป็นงานราชพิธี พิธีการสำคัญ ๆ ของรัฐบาล นอกจากนี้ยังใช้เพื่อการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในทุก ๆ ด้าน เช่น ส่งเสริมเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงามและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งนโยบายของรัฐบาล ภาคเอกชนดำเนินการในรูปของการให้ความบันเทิงโดยมีการผลิตภาพยนตร์ที่มีเนื้อหา สาร ที่สามารถสะท้อนความเป็นไทยไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชม เทคโนโลยีด้านการสร้างภาพยนตร์ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วเพื่อทำให้ภาพยนตร์สมจริงยิ่งขึ้น สนุกสนานขึ้น บุคลากรมีลักษณะขาดแคลนโดยเฉพาะทางด้านการผลิต (Producer) การจัดการก็มีลักษณะขึ้นอยู่กับผู้เอกชนเป็นส่วนใหญ่ การรับรู้ข่าวสารประ-

ชาชนมักมุ่งไปในทางบันเทิงเป็นหลัก

สังคมข่าวสารที่มีสื่อสำคัญ ๆ ทั้งสี่สื่อเป็นหลักจึงมีศักยภาพมีอำนาจอย่างมากมายหลากหลายในทุก ๆ กลุ่ม การที่จะใช้สังคมข่าวสารเหล่านี้ในการพัฒนาประเทศจึงต้องพิจารณาองค์รวมของสื่อทั้งหมดเสียก่อน ดังนี้

ก. ด้านการเสนอข่าว ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของสังคมข่าวสาร หากจะว่ากันตามหลักการแบ่งแยกหน้าที่ของสื่อมวลชนในการที่จะตอบสนองความต้องการการรับรู้ข่าวสารของสาธารณชนแล้ว หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ไม่น่าที่จะต้องแข่งขันกันแต่อย่างใด ทั้งนี้วิทยุจะทำหน้าที่ตอบสนองความอยาก “รู้อย่างรวดเร็ว” จากนั้นโทรทัศน์จะทำหน้าที่เสนอความอยาก “เห็นภาพ” ในเวลาต่อมา และท้ายที่สุดหนังสือพิมพ์จะนำเสนอ “รายละเอียด” ในเชิงวิเคราะห์เจาะลึกอีกเป็นสื่อสุดท้าย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้คือ หนังสือพิมพ์จำนวนมากยังคงเลียนแบบการทำข่าวของวิทยุและโทรทัศน์ ที่มุ่งจะเสนอข่าวให้รวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่ในแง่ลักษณะสำคัญของสื่อแล้วไม่สามารถที่จะนำมาแข่งขันกันได้

ในการนำเสนอข่าวมักจะเน้นความตื่นเต้นเร้าใจ จนบาง

ครั้งทำให้สังคมตื่นเต้นเกินเหตุ และมักจะเสนอข่าวและความคิดเห็นที่เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือองค์กรซึ่งมีความรุนแรง จนทำให้ประชาชนเบื่อกัน ในบางครั้งเสนอข่าวสารที่เกี่ยวกับความผิดพลาดของบุคคล ในองค์กร ซึ่งเป็นความผิดพลาดของบุคคลไม่ใช่องค์กรจนส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อถือในองค์กร และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กรที่สำคัญคือข่าวสารที่ไม่ได้ระบุแหล่งข่าวที่แน่นอน จนทำให้ผู้เสนอข่าวขาดความรับผิดชอบในบางครั้ง

ข. ด้านการกระจายของข่าวสาร ข่าวสารในสังคมกระจายได้อย่างรวดเร็ว เพราะความทันสมัยและหลากหลายของเทคโนโลยี แต่ถ้ามองในแง่เนื้อหาของข่าวแล้วยังมีลักษณะผูกขาดเพราะไม่มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกของสังคมตั้งแต่ระดับล่างมีสิทธิในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ไม่ปลดปล่อยให้ต่ำบล อำนาจอยู่ส่วนกลาง ถ้ามีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง สื่อมวลชนส่วนกลางก็จะถูกตรวจสอบ ถ่วงรั้งด้วยความต้องการในชนบท ซึ่งจะเป็นการกระจายอำนาจความรู้อย่างแท้จริง ไม่ใช่กระจายความรู้แบบยัดเยียดข่าวของ

กรุงเทพฯ ของโลกไปให้คนในชนบท

ค. ด้านเสรีภาพ เสรีภาพมักต้องคู่กับการกำกับ ควบคุมดูแล ตรวจสอบเสมอสื่อมวลชนมักถูกระทำการดังกล่าวโดยรัฐบาลไทยที่ใช้คือ กฎระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ และในฐานะผู้เป็นเจ้าของสื่อ โดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ เสรีภาพถือได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด เสรีภาพไม่เป็นแต่เพียงเครื่องมือทางการเมืองเท่านั้นแต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมความดีงามแห่งจิตใจอีกด้วย เสรีภาพสื่อมวลชนจึงมีนัยที่การแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี แต่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่ใช่เสรีภาพที่จะเปิดปากร้องตะโกนแต่เป็นการพูดเพื่อแสดงความเห็นหรือความเชื่อของแต่ละบุคคลและพยายามโน้มน้าวใจผู้อื่นให้เห็นด้วยกับตน สิทธิในการโน้มน้าวใจดังกล่าวไม่ได้หมายรวมถึงการตะโกนอย่างหยาบช้ำลามกกลางท้องสนามหลวง หรือตามถนนหนทาง ไม่ได้รวมถึงการสบประมาท ด้วยความจงใจที่จะเหยียบย่ำทำลายบุคคลอื่นและไม่รวมถึงการป่าวร้องโฆษณาที่สร้างความสับสนและความเจ็บปวด แต่หมายถึงการให้ข่าวสารและการช่วยเหลือประชาชน ดังนั้น การขู่กรรโชก การใส่ร้าย

ปั่นน้ำเป็นตัว ด่าทอผู้อื่น ไม่ถือว่าเป็นการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพจึงต้องควบคู่กับความรับผิดชอบ เสรีภาพจะมากหรือน้อยก็ต้องควบคู่สถานการณ์ทางการเมือง

ง. ด้านจรรยาบรรณ พลังที่หมุนสังคมให้เคลื่อนไป นั่นคือแรงเหวี่ยงทางธุรกิจที่ถนนทุกสายมุ่งดิ่งไปหา “กำไร” การแสวงหากำไรทางธุรกิจเพื่อนำมาขยายการลงทุนและการแข่งขันทำให้จรรยาบรรณของสื่อมวลชนลดน้อยถอยลง เสรีภาพของสื่อมวลชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีสื่อเป็นอำนาจอยู่ในมือเป็นสัญญาณอันตรายยิ่ง และทิศทางสื่อมวลชนในกระแสโลกาภิวัตน์อาจทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ ธุรกิจที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้าเนินงานของสื่อมวลชนมากขึ้น ไม่ว่าในรูปแบบของการลงโฆษณาหรือแจ้งความ การส่งเสริมการขายและปัจจัยทางการตลาดอื่น ๆ ผลกระทบที่เกิดขึ้นย่อมเป็นการเสนอข่าวที่เอียงการชี้นำไปไปในทางที่ผิดด้วยการหาผลประโยชน์จากการทำข่าวแบบตรงไปตรงมา เช่น การไปข่มขู่ขอเงินจากแหล่งข่าว หรือการเรียกหาของข่าวตามงานแถลงข่าวต่าง ๆ จากสภาพความซับซ้อนของภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ยิ่งทำให้รูปแบบ

การหาผลประโยชน์จากวิชาชีพเปลี่ยนแปลงไป เส้นแบ่งคันระหว่างการรับ “สินบน” กับ “สินน้ำใจ” ก็ดูจะขาดความชัดเจน ขึ้นทุกที จนแยกไม่ออกว่ากรณีใดเป็นการรับสินบน และกรณีใดเป็นการรับสินน้ำใจจากแหล่งข่าว ยิ่งไปกว่านั้น การที่นักการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์แอบแฝงมาในรูปของกลุ่มธุรกิจที่ให้การสนับสนุนต่อสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ในรูปของการว่าจ้างเลี้ยงดูนักข่าวหรือนักหนังสือพิมพ์ไว้ในสังกัดหรือแม้แต่การเข้าไปมีบทบาททางการเงินแก่หนังสือพิมพ์ใดหนังสือพิมพ์หนึ่ง เพื่อใช้เป็นฐานทางการเมืองและฐานทางธุรกิจอย่างเปิดเผย สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้หนังสือพิมพ์ไม่สามารถทำหน้าที่เสนอข่าวด้วยความรอบด้านและเป็นกลางได้ ทั้งหมดนี้จึงทำให้จรรยาบรรณของสื่อมวลชนลดน้อยถอยลงไปทุกทีในปัจจุบัน

แนวทางการใช้สังคมข่าวสารในการพัฒนาประเทศ

ความสำคัญ ศักยภาพ และลักษณะการใช้สังคมข่าวสารที่กล่าวถึงในตอนต้นจึงน่าจะมีแนวทางการใช้สังคมนี้ในการพัฒนาประเทศในทิศทางที่เหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดดังนี้

1. ข้อมูลข่าวสาร การเสนอข้อมูลข่าวสารในแต่ละเรื่องควรเป็นการเสนอข้อเท็จจริง (Facts) แม้จะมีความเห็น (opinion) ก็ต้องรักษาความถูกต้อง (Accuracy) จำเป็นจะต้องมีความสมดุลระหว่างเรื่อง (Story) กับข้อมูล (Information) โดยการไม่มุ่งตีความให้ผู้รับข่าวสารแต่ให้ผู้รับข่าวสารตัดสินใจเอาจากข้อมูลที่เสนอให้ ดังนั้น ความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลสามารถยืนยันได้ มีความรอบด้าน จึงมีความจำเป็นมากกว่ามุ่งที่จะสร้างเรื่องให้ดูตื่นเต้น เว้าใจ แต่ขาดข้อมูลที่แท้จริง เพราะจะเป็นแนวทางสร้างสังคมให้มีลักษณะที่เรียกว่า Rational Society การเสนอข่าวดังกล่าวต้องมีลักษณะที่เรียกว่า Fairness และ Objectivity หรือเรียกรวม ๆ ว่า ความเป็นกลาง การเสนอข่าวอย่างไม่มีอคติ ลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นภายใต้บรรยากาศของระบบการเมืองที่ไม่เน้นตัวบุคคลกลไก และมาตรฐานทางการเมืองที่ล่งตัว

2. การจัดการ ในเรื่องของสิทธิในการครอบครองสื่อ (Hardware) ควรจะเป็นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) โดยภาครัฐกำกับดูแลทางด้านนโยบายที่ชัดเจน การ

จัดการในทางปฏิบัติ การผลิตควรให้เอกชนดำเนินการเพราะการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ภาคเอกชนมีความคล่องตัวปรับตัวเร็วกว่าภาครัฐ

3. บุคลากร ควรมีการพัฒนาบุคลากรให้ก้าวทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งจิตสำนึกทางด้านจรรยาบรรณต้องควบคู่ไปด้วย บุคลากรไม่ว่าจะอยู่ในองค์ประกอบของสื่อใดต้องมีความ “ไว” ต่อเหตุการณ์ พร้อมทั้งรายงาน เสนอข่าวสารได้อย่างมีคุณภาพไปในทิศทางที่เหมาะสม เพื่อให้สังคมเป็นผู้ตัดสินใจจากข่าวสารที่นำเสนอ

4. เสรีภาพ ควรมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน ซึ่งหมายถึงประชาชนทั่วไปไม่ใช่เพียงเพื่อผลประโยชน์ของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่ง นอกจากนี้สื่อต่าง ๆ ต้องมีเสรีภาพในการรับใช้สังคมอย่างเต็มที่และทั่วถึงทั้งในเมืองและชนบท หรือทำให้มีลักษณะที่เรียกว่ามีเอกภาพในความแตกต่าง (Unity indiversity)

5. การตรวจสอบ สื่อมวลชนแต่ละสื่อต้องตรวจสอบกันเองได้ และประชาชนก็ต้องพร้อมที่จะตรวจสอบสื่อได้เช่นกัน นอกจากนี้กฎหมายต้องมีลักษณะ

ที่ตรวจสอบสื่อได้อย่างชัดเจนโดยไม่เป็นลักษณะการจำกัดเสรีภาพของสื่อจนเกินไป

6. การกระจายของสังคมข่าวสาร ควรมีการกระจายสื่อกระจายข่าวสารให้ครอบคลุมทั้งในเมืองและชนบท เนื้อหาของข่าวสารต้องไม่ใช่การยัดเยียดข่าวในเมืองให้ชนบท ทุก ๆ ข่าวสารต้องมีลักษณะเชื่อมโยงประสานกันทั้งในเมืองและชนบท เพื่อจะเป็นทางหนึ่งในการตรวจสอบกันเองระหว่างเมืองและชนบท

โดยสรุป จากสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยในฐานะส่วนหนึ่งของประชาคมโลก กำลังก้าวเข้าสู่ระบบสังคมที่เป็น “สังคมข่าวสาร” อย่างแท้จริง สื่อต่าง ๆ จึงต้องพัฒนาตัวเองให้สามารถตอบสนองกับความต้องการของสังคมด้วยความถูกต้อง เที่ยงธรรม และอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมไทย การใช้สังคมข่าวสารเพื่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน บนข้อมูลข่าวสารที่มีข้อเท็จจริง มีการจัดการที่เหมาะสม ชัดเจน มีบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบ มีจรรยาบรรณ มีเสรีภาพที่ชัดเจน

ปัญหาเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางประชาคมดีให้แก่สังคม ดังนั้น สื่อมวลชนควรจะมียุทธศาสตร์ในการรับรู้ในข้อมูลข่าวสารของหน่วยราชการ มีหน้าที่การปกปิดความลับที่เป็นข้อมูลข่าวสารของราชการนั้น ทำให้สื่อมวลชนต้องอาศัยเดากันเอง หรือไม่กี่ต้องเจาะข่าวกันเอง ซึ่งบางครั้งเมื่อมีเรื่องราวต่าง ๆ เปิดเผยขึ้นมา ต่างก็กล่าวหาและโทษสื่อมวลชนว่าทำให้เกิดการลงข่าวเป็นที่เสื่อมเสีย หมิ่นประมาท เพราะฉะนั้น เพื่อเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหา ระบบราชการ ควรจะได้มีการเปิดเผย

ข่าวสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบมากขึ้น รวมทั้งกระบวนการประชาสัมพันธ์ของทางราชการเองก็ต้องให้ข้อมูลที่แท้จริงแก่สื่อมวลชนอย่างเป็นระบบด้วยเช่นกัน

สังคมในปัจจุบัน เป็นยุคของสังคมข้อมูลข่าวสาร (Information Ages) ผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารรวดเร็ว จำนวนมาก และมีคุณภาพมากกว่าคนอื่น ย่อมได้เปรียบคนอื่น ๆ ซึ่งจะสามารถนำข้อมูลข่าวสารนั้นสร้างผลประโยชน์ แก่ตนและพวกพ้องได้ ดังนั้นจึงควรจะเปิดโอกาสให้มีการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นธรรมแก่ทุก ๆ คน โดยเฉพาะในส่วนที่

เกี่ยวกับสาธารณะ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม โดยที่สาธารณชนมีส่วนในการตัดสินใจร่วมด้วย อันเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้น ร่าง พ.ร.บ.นี้ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่ง หรือเป็นการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนเอง ก็จะได้ทำหน้าที่ได้อย่างอิสระสามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มความสามารถ และจะถึงพร้อมด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมในที่สุด □■

บรรณานุกรม

ทวีป วรดิกล. "สิทธิในการรับรู้ 'ข่าวสาร'" มติชน 6 กรกฎาคม 2536 หน้า 10.

นิติ เอียวศรีวงศ์. กฎหมายรับรู้ข่าวสารในมือนักประชาธิปไตย" มติชน. 26 เมษายน 2536 หน้า 8.

เพชรรุ้ง เดิมวรรณภักดิ์ "พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร: พันธการใหม่ของสังคมไทย" ตีพิมพ์. 2, 19, ธันวาคม-มกราคม 2536.

สังคมข่าวสารกับการพัฒนาประเทศ

มีการตรวจสอบที่ถูกต้องเหมาะสม และเป็นลักษณะที่กระจายอย่างเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและชนบท

เมื่อนั้นสังคมก็จะก้าวไปสู่สังคมแห่งความรู้ ความเข้าใจ มีเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารตามระบอบ

ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง □■

บรรณานุกรม

"ข้อเสนอแนะลำดับที่ 1-4 ของคณะอนุกรรมการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เสนอคณะกรรมการปรับปรุงสื่อสารของรัฐ" กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ล., 2535.

รูนันดร บวรนันท์กุล. "กฎหมายสื่อสารมวลชนไทย : ข้อพิจารณาบางประการเรื่อง เอกภาพในความแตกต่าง" กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ล., ม.ป.ป.

ดิศทัต ไรณลักษณ์ และ ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. "บทบาทความรับผิดชอบและปัญหาของหนังสือพิมพ์" กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ล., ม.ป.ป.

สุชาติ บำรุงสุข. "สงครามของการยุทธวิธีร่วมในทศวรรษหน้า" มติชน. 26 กรกฎาคม 2536. หน้า 10.